

Zpráva

ze služební a studijní cesty

Účel cesty: 1. Výzkum bohemik v Archivio di Stato di Roma.
2. Kontrola textů nunciaturní korespondence z let 1592-93 ve Vatikánském tajném archivu a studium doprovodné literatury.

Trvání cesty: 21.10. 2011 – 7.11. 2011

Zprávu podává: PhDr. Alena Pazderová, vedoucí 1. oddělení Národního archivu v Praze

PhDr. Eva Drašarová, CSc.
ředitelka Národního archivu v Praze:

PhDr. Jiří Úlovec,
ředitel Odboru archivní správy a spisové služby MV ČR:

Na vědomí:

Prof. PhDr. Jaroslav Pánek, CSc., ředitel Českého historického ústavu v Římě

Prof. PhDr. František Šmahel, Dr.Sc., předseda Komise Českého historického ústavu v Římě

Zpráva ze služební a studijní cesty do Říma
konané ve dnech 21.10. 2011 – 7.11. 2011

Ve dnech 21.10. 2011 – 7.11. 2011 jsem vykonala služební a studijní cestu do Říma, jejímž účelem bylo pokračování ve výzkumu bohemik i ve výzkumu bohemik směřovaném pro potřeby edice korespondence Cesare Speciana, papežského nuncia na císařském dvoře v Praze v letech 1592-98, ve Státním archivu v Římě. Souběžně s tímto úkolem probíhaly mé práce ve Vatikánském tajném archivu zaměřené na tvorbu edice Specianovy korespondence. Cestu jsem nastoupila 21.10. 2011 na autobusovém nádraží Praha-Florenc, ve dnech 23.10. – 6.11. probíhal můj pobyt v Římě v rámci archivní dohody mezi ČR a Itálií. Ubytována jsem byla v Českém historickém ústavu v Římě, via Concordia 1. Zpáteční cestu jsem nastoupila v Římě 6.11. na autobusovém nádraží Řím-Tiburtina, do Prahy jsem se vrátila 7.11. a do archivu jsem nastoupila 8.11. 2011. Cestu do Říma a zpět jsem vykonala autobusem společnosti Eurolines.

A/ Část technicko-organizační

Ve **Státním archivu v Římě** jsem pokračovala v systematickém výzkumu bohemik i ve výzkumu bohemik směřovaném k úvodu a poznámkovému aparátu pro edici Specianovy nunciatury, jimiž jsem navázala na loňský výzkum a pokračovala ve vytěžování fondu Santacroce. Ve **Vatikánském tajném archivu** jsem prováděla kontrolu textů a foliace nunciaturní korespondence z let 1592-93 včetně studia odborné literatury.

B/ Část odborná

I. Státní archiv v Římě (Archivio di Stato di Roma)

V rámci výzkumu bohemik v italských archivech jsem ve Státním archivu v Římě navázala na základní bohemikální výzkum zdejších fondů konaný i s ohledem na potřeby edice Specianovy nunciatury (úvod, poznámkový aparát, rejstřík). Pokračovala jsem ve vytěžování fondu SANTACROCE.

AS Roma, Santacroce 143

Instruzioni ai Nunzi apostolici con indice; 16./17. secc., stará sign. D, busta 143

Rukopis o 330 foliích, opatřený rejstříkem, obsahuje instrukce papeže Klimenta VIII. z let 1592-1613. Jsou určeny vyslancům zastupujícím papeže u cizích dvorů nebo zvláštním legátům pověřeným speciálními úkoly a týkají se aktuálních dobových problémů. Instrukce nejsou řazeny chronologicky a místy se liší od textů edicí papežských instrukcí Jaitnerovy i Giordanovy (*Die Hauptinstruktionen Clemens' VIII. für die Nuntien und Legaten an den europäischen Fürstenhofen 1592-1605*, a cura di Klaus Jaitner, Tübingen 1984; *Le istruzioni generali di Paolo V. ai diplomatici pontifici 1605-1621*, a cura di S. Giordano, OCD, Tübingen 2003).

Provedla jsem rozpis rukopisu a pro účely mé edice jsem prostudovala následujících 11 instrukcí, v nichž rezonují problémy, s nimiž se vyrovnával i Speciano v době svého působení v Praze (turecké nebezpečí, příprava na válku s Turky a zajišťování zahraniční pomoci pro císaře v letech 1592-93, snaha o zlepšení vztahů s Benátkami 1592 a násl., hájení papežských a císařských zájmů na říšském sněmu v Řezně 1594, jmenování mons. Dorii vrchním velitelem v Uhrách 1594, legace Maria Farnese k císaři po ztrátě Rábu 1596, urovnání církevních poměrů ve Francii 1596, legace kardinála Caetana do Polska 1596, zábor Ferrary papežským státem 1597).

Rozpis instrukcí:

1/ *Instruzione a mons. Borghese auditore della Camera mandato dal papa Clemente VIII al re Filippo II li 6 d'ottobre 1593*, f. 12r-24r

2/ *Instruzione a mons. Taverna vescovo di Lodi rimandato da papa Clemente VIII alla nunciatura di Venetia 6 ottobre 1592*, f. 25r-27r

3/ *Instruzione a mons. Conti vescovo d'Ancona di quello che egli haverà trattare con la Maestà dell'Imperatore, con la serenissima Republica di Venetia e col signor duca d'Urbino in materia delle cose di Ferrara, 19 novembre 1593*, f. 29r-33r

4/ *Instruzione per mons. Nuntio al Re cattolico intorno alla causa del transito de sali per lo stato di Ferrara, 1597*, f. 34r-37v

5/ *Alcuni avvertimenti mandati d'ordine di N. S. papa Clemente VIII all'illustrissimo s. cardinale Madrucci legato alla dieta di Ratisbona l'anno 1594 4 marzo*, f. 38r-46r

6/ *Instruzione data di ordine di papa Clemente VIII a mons. Doria commissario di S. S. tà al campo di Ungheria l'anno 1594*, f. 47r-51r

7/ *Instruzione data in ordine di papa Clemente VIII a mons. Ortembergk mandata in Germania a gl'elettori del re de' Romani, s.d.*, f. 52r-54r

8/ *Instruzione data per ordine di N. S. papa Clemente VIII all'illustrissimo s. cardinale di Firenze destinato legato al Re christianissimo di trattar della pace con il Re cattolico*

dell'abusi nel governo delle chiese e delli ecclesiastici della Francia, della restitutione de' padri Gesuiti in quel regno, di raccomandare li cavellieri della Religione di Malta e li prelati scacciati dalle loro chiese, delle provisioni concistoriali fatte in tempo della Lega, dell'osservanza del Concilio di Trento, della rivocatione dell'editto del 7,7 della riduzione de' popoli della Valle di Aosta alla vera fede, della giurisdittione usurpata dal parlamento sopra gl'ecclesiastici, e del modo di essercitare la legatione, in Roma nel Pallazzo Apostolico di Monte Cavallo questo di X maggio 1596, f. 55r-71r

9/ Instruttione d'ordine di N. S. papa Clemente VIII data all'illustrissimo e reverendissimo s. cardinale Caetano, legato in Polonia li 13 d'aprile 1596, f. 57r-87r

10/ Instruttione al s. Mario Farnese mandato all'imperatore da papa Clemente VIII dopo la perdita d'Agria, dicembre 1596, f. 113r-116r

11/ Instruttione a mons. Paolo Emilio Zaulia di quanto haverà da trattare a Genova et in Spagna intorno alle cose di Ferrara, 23.10. 1597, f. 149r-151v

Další instrukce již přesahují rámeček mé nunciatury, ale poznamenávám je pro potřeby dalších editorů a zájemců o problematiku tohoto období:

12/ Instruttione data d'ordine di papa Clemente VIII all'arcivescovo Sipontino di alcune cose da trattare in Spagna doppo la perdita di Canizza 18.1. 1601, f. 116r-119r

13/ Instruttione a don Diego di Miranda et al padre Francesco Costa destinati dalla S.tà di N. S. papa Clemente VIII al re di Persia 26.2. 1601, f. 120r-125v

14/ Instruttione a mons. vescovo di Sarzana destinato nuntio dalla S.tà di N. S. papa Paolo V alla Corte Cesarea, 23.10. 1610, f. 178r-194v

15/ Instruttione a mons. Diaz destinato nuntio al preposito, decano e capitolo di Salzburgh e d'altri prepositi dalla S.tà di N. S. papa Paolo V, 9.1. 1612, f. 195r-208v

16/ All s. cardinale Madruzzi per la Dieta Imperiale da N. S. papa Paolo V, 2.4. 1613, f. 236r

17/ Instruttione per mons. Ruini destinato nuntio da Paolo V al re di Polonia, 26.9. 1612, f. 261r-267v

18/ Instruttione a mons. Paravicino vescovo d'Alessandria mandato nuntio da Paolo V all'arciduca Ferdinando a Gratz di 12.12. 1613, f. 311r-318v

19/ Instruttione a N. N. quando andò nuntio alla Corte Cesarea, f. 319r-330v

Obečná instrukce pro papežské vyslance k císařskému dvoru, obsahující základní a neměnná pravidla pro chování, vystupování a jednání papežských nunciů s císařem a příslušníky jeho dvora a s vyslanci ostatních států (vzorová instrukce dokumentující taktiku papeže a jeho dvora pro oblast zahraniční politiky).

AS Roma, Santacroce 145

Instruzioni ai Nunzi apostolici con indice; 16.-17. secc., stará sign. D, busta 145

Rukopis o 523 foliích, opatřený rejstříkem, obsahuje cenné údaje pro politické a církevní dějiny Rakouska, Německa, Francie a Španělska z let 1563-1623 včetně zajímavých informací k náboženským protestantským hnutím. Jedná se převážně o instrukce papežských vyslanců k evropským dvorům i legátů a latere vyslaných ve speciálních záležitostech. Provedla jsem rozpis rukopisu a pro potřeby úvodu edice Specianovy nunciatury jsem opsala následující dvě instrukce:

1/ Ordine a mons. Verospi per trattare con la M.tà dell'imperatrice della persona del cardinal Cleselio, e suoi affari, 19.1. 1622, f. 38r-42v.

Instrukce obsahuje cenné informace ke „kauze Klesl“ a ke kardinálovu věznění. Problémy s biskupem Vídeňského Nového města dokumentuje i Specianova korespondence.

2/ Istruzione generale per li ambasciatori di Spagna che vengono a Roma, s.d., f. 351r-357v.

Nedatovaná a neadresná obecná instrukce, pocházející dle obsahu z období pontifikátu Klimenta VIII., je určena španělským vyslancům na papežském dvoře v Římě. Jak se v úvodu praví, byla sepsána proto, aby při plnění konkrétních úkolů nezapomněli na obecně platné zásady, jimiž se mají závazně řídit a aby je měli vždy po ruce. Popisuje se v ní skladba papežského dvora, jednotlivé národnosti (Španělé, Francouzi, Italové, Němci a jiní) jsou výstižně charakterizovány, doporučuje se způsob jednání s nimi (důvěryhodnost, nedůvěryhodnost), jsou zde představeny jednotlivé papežské úřady, jejich agendy a kompetence, sbor kardinálů, intriky dvora, zahraniční zastoupení atp. Součástí instrukce je i „morální kodex“ vyslance, jímž se měl vždy řídit.

AS Roma, Santacroce 150

Relazioni diversi dei stati col affari dei principi, stará sign. D, busta 150

Rukopis o 352 foliích, opatřený rejstříkem, obsahuje cenné údaje pro evropské politické a církevní dějiny 2. poloviny 16. – 1. poloviny 17. století. Pouze dvě relace obsahují zajímavé materiály pro potřeby edice Specianovy nunciatury. Jedná se o:

1/ Dello stato spirituale et politico del Regno di Svetia. Di ciò che seguì quando andò a pigliare il possesso di esso regno et come di nuovo vi si piantò la fede Cattolica. Del beneficio che può ricevere la Christianità della congiuntione della Svetia con la Polonia. Della provinica della Filandia a confini del Mosco. Del porto di Calmaio chiave del mare

Baltico. Del porto d'Elsburgo fuori dello stato di Dania. Del Nuntio Malaspina, s.d.,
[1598?] p. 215-246.

Germanico Malaspina byl v letech 1591-1598 nunciem v Polsku, téměř souběžně probíhala Specianova nunciatura na císařském dvoře. Relace přináší zajímavé údaje o politickém a konfesijním stavu Švédského království spojeném s Polskem perzonální unií (Zikmund III. Vasa). Problematiky volby Zikmunda III. švédským králem, jeho cesty do Švédska a nastolení katolické reformace zde se dotýká i Speciano, který byl s Malaspinou v písemném styku.

2/ Relazione di Germania fatta in tempo del presente imperatore Ridolfo secondo d'Austria, nella quale si narrano le cose contenute nella seguente tavola, s.d. [1592?], p. 499-573.

Relace nejmenovaného autora přináší zasvěcený popis říše (popis jednotlivých států, hranice, úřady, sněmy, zákony, šlechta, důležitá města, konfesijní složení obyvatel, postavení katolické církve, charakteristika obyvatelstva, státní příjmy, daně, dluhy, vojenský potenciál, důležité historické momenty, mj. též zajímavé údaje o rodové politice Habsburků, o dvoře Rudolfa II. či zeměpisné údaje o úrodnosti jednotlivých zemí, splavnosti řek a nerostném bohatství; velká pozornost je věnována Rudolfovi II., jeho osobnímu životu, tělesné konstituci a zdraví, zvykům, vzdělání, vládě a liberálním postojům). Na závěr je připojen soupis Rudolfových přátel a spojenců a soupis arcibiskupů, biskupů, akademií a univerzit. K relaci je připojena i pozdější informace z r. 1627 nazvaná **Informatione del governo e ministri di Corte Cesarea del 1627** (jedná se o popis činností jednotlivých úřadů sídlících na císařském dvoře a jejich perzonálního obsazení v témže roce).

Pozn.: V r. 2012 je třeba vypsát důležité pasáže z první relace a opsat in extenso druhou relaci.

3/ Relatio del viaggio del s. cardinale Ginnetti quando fu mandato da N. S. Urbano Ottavo legato in Germania per la pace universale, s.d., p. 31-59

Zpráva o cestě kardinála Marzia Ginnettiho, papežského legáta a latere v Kolíně nad Rýnem v letech 1636-1640, zmocněného jednat s evropskými panovníky o ukončení třicetileté války a uzavření univerzálního míru. Zajímavé pro dějiny třicetileté války a pro vývoj mírových jednání končících tzv. Vestfálským mírem.

II. Vatikánský tajný archiv (Archivio Segreto Vaticano, ASV)

Podle předem připravených seznamů jsem zde prováděla kontrolu textů Specianovy edice pro léta 1592-93, které mám uloženy v PC. Jednalo se o vyjasnění nesrovnalostí v mém textu, nalezených při kontrole definitivního znění (chybné či sporné čtení, problematická

interpunkce, vynechávky, zkomolená jména atp.) i o opravy foliace. Při této činnosti jsem pracovala s těmito rukopisy: ASV, Fondo Borghese, serie I, t. 804, f. 67r-450v (1592-93) ASV, Fondo Pio, t. 151, f. 30v-166r (1592-93) a ASV, Segr. di Stato, Germania 15, f. 49r-225r (1592-93).

Kromě toho jsem se soustředila i na korespondenci Specianova předchůdce Camilla Caetaniho z ledna až června 1592. Za tímto účelem jsem prošla fol. 2r-48v výše uvedeného rukopisu Germania 15. Prostudování této korespondence bylo nezbytné pro úvod i poznámkový aparát mé edice, neboť Speciano se ujal svého úřadu v polovině roku 1592, tudíž vstoupil in medias res některých závažných problémů, řešených již dříve jeho předchůdcem, s nímž až do jeho odjezdu 14.7. 1592 úřadoval společně, i když Řím informovali každý zvlášť. Jednalo se zejména o návaznost v řešení tzv. Štrasburského sporu, otázky Rudolfova sňatku a nástupnictví v říši (volba římského krále), sjednocení německých katolických knížat, svolání říšského sněmu a obsazení uvolněných biskupství v Uhrách, na české politické scéně pak o jmenování pražského arcibiskupa, odstranění provinciála augustiniánů a Rudolfova zpovědníka fra Guzmána ode dvora a o nápravu církevních poměrů v Čechách (zejména obsazení pražských kostelů katolickými kněžími).

V příruční knihovně Vatikánského archivu jsem pro účely své edice a studie pro *Paginae historiae* prostudovala a pořídila si výpisky z následující odborné literatury:

1/ Fattori, Maria Teresa, *Clemente VIII e il Sacro Collegio 1592. Meccanismi istituzionali ed accentramento di governo*, Pápste und Pápstum B. 33, Stuttgart 2004 (Protiturecká válka 1594-1610, postoupení Ferrary Svatému stolci 1597).

2/ Véghseó, Tamás, „*Catholice reformare*“ *Ágoston Benkovich O.S.P.P.E. missionario apostolico, Vescovo di Várad (1631-1702)*, Biblioteca Historiae Ecclesiasticae Universitatis Catholicae de Petro Pázmány nuncupatae, Series I, Collectanea Vaticana Hungariae, Classis 2, t. 2, Istituto Storico „Fraknói“ presso l'Accademia d'Ungheria in Roma, 2007.

(Náboženská a politická situace v Uhrách včetně Transylvánie v 16. a 17. století, prosazování závěrů Tridentského koncilu, pronikání reformace, misijní činnost (jezuité), situace na územích okupovaných Turky, Collegium Germanicum et Ungaricum).

3/ *La restaurazione cattolica dopo il concilio di Trento (1563-1648)* di Léopold Villaert, S.I., Edizione italiana a cura di Eugenio da Veroli, O.F.M.Cap., Storia della Chiesa XVIII/1, Milano 1997

4/ *La Chiesa nell'età dell'assolutismo confessionale. Dal concilio di Trento alla pace di Westfalia (1563-1648)* a cura di Luigi Mezzadri, Storia della Chiesa XVIII/2.

(Situace a vývoj katolické církve po Tridentském koncilu, katolická restaurace/období tzv. konfesijního absolutismu (Německo, Rakousko, Čechy (Praha, Olomouc, Nisa, Vratislav), Uhry a Polsko).

Vzhledem k výše uvedeným faktům se domnívám, že má cesta plně splnila svůj účel.

V Praze dne 15.11. 2011

PhDr. Alena Pazderová